

[itobiad], 2019, 8 (4): 2472/2484

**Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı
Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması**

Village and City Conflict in Kazakh Storyteller Marhabat Baygut's
'Geyik Otu'

Yılmaz BACAKLI

Öğr. Gör., Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Bölümü
**Lecturer, Karabuk University Faculty of Letters Department of Turkish
Language**

yilmazbacakli@gmail.com

Orcid ID: 0000-0001-6128-5482

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Type	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 28.08.2019
Kabul Tarihi / Accepted	: 26.10.2019
Yayın Tarihi / Published	: 27.10.2019
Yayın Sezonu	: Ekim-Kasım-Aralık
Pub Date Season	: October-November-December

Atıf/Cite as: BACAKLI, Y. (2019). Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 8 (4), 2472-2484. Retrieved from <http://www.itobiad.com/tr/issue/49747/612555>

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir. / This article has been reviewed by at least two referees and confirmed to include no plagiarism. <http://www.itobiad.com/>

Copyright © Published by Mustafa YİĞİTOĞLU Since 2012- Karabuk University, Faculty of Theology, Karabuk, 78050 Turkey. All rights reserved.

Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması

Öz

İnsanın olaylar ve durumlardan oluşan hayatının gerçekleşme sahnesi mekânlardır. Mekânlar bu anlamda insan hayatının ihtiyaç ve anlayışı doğrultusunda her dönem yeni bir biçim kazanabilir. Bu yenilenme her zaman insanın lehine gerçekleşmez. Kimi zaman mekânlar insana has değerlerden yoksun bir şekilde düzenlendiği için ona hem beden hem ruh yönüyle zarar verebilir. Esas olan ise mekânların yenilenmesinde dinamiğin doğal seyrini takip etmesidir. Kazak hikâyeciliğinin önemli isimlerinden Marhabat Baygut 'Geyikotu' isimli hikâyesinde bir hayat sahnesi olması bakımından 'köy' ve 'şehir' mekânlarını ele alır. Hikâyede doğal dinamiklerin etkisinde gelişimini sürdüren köyün insan tabiatına etkisi ile yapay ihtiyaçlar ve çeşitli beşeri müdahalelerle tesis edilen şehrin insan tabiatına etkisi üzerinde durulur. Yazar, eserin akışına doğrudan müdahale etmemekle beraber insanı detaylara kafa yorarak düşünmesini sağlamaya çalışır.

Anahtar Kelimeler: Kazak Edebiyatı, Hikâye, Marhabat Baygut, Geyikotu, Köy-Şehir Çatışması.

Village and City Conflict in Kazakh Storyteller Marhabat Baygut's 'Geyik Otu'

Abstract

The scene of the realization of human life, consisting of events and situations, are spaces. In this sense, spaces can acquire a new form in every period in line with the needs and understanding of human life. This renewal does not always occur in favor of man. Sometimes spaces can be harmed by both body and soul as they are arranged without human values. The main thing is to follow the natural course of dynamics in the renovation of spaces. Marhabat Baygut, one of the important names of Kazakh storytelling, deals with 'village' and 'city' places in terms of his life scene in his story called Geyikotu. The story focuses on the effects of the village on human nature, which continues to develop under the influence of natural dynamics, and on the effects of city on human nature established through artificial needs and various human interventions. Although the author does not intervene directly in the flow of the work, he tries to make people think with details.

Keywords: Kazakh Literature, Story, Marhabat Baygut, Geyikotu, Village-City Conflict.

1. Giriş

Her insan bir hayat için doğar. İnsanın yaşadığı hayat var olmak için olay, zaman, diğer insanlar gibi unsurların yanı sıra tüm bunların üzerinde deveren edeceği bir mekâna da ihtiyaç duyar. Nitekim insan, hayat ile irtibatını daha çok mekânlar üzerinden gerçekleştirir. İçine doğduğu yahut bir şekilde içerisinde bulunduğu mekâna ait unsurların ruhuna ve bedenine olan mesafesi insanın hayatı anlamlandırma biçimine doğrudan etki eder (Kutlu, 2018, 159-160).

İnsan ve mekân arasındaki ilişki sadece hayatı anlamlandırma biçimine olan etkisi ile sınırlı değildir. Bu güçlü etkiyi de aşan bir diğer ilişki alanı da insanın ve mekânın karşılıklı olarak kimliklerini oluşturma süreçleridir. İnsan için mekân, birtakım ihtiyaçlarını karşılayan bir araç olmanın ötesinde imkânları, mimarisi, tabii dokusu vb. unsurların da katkısıyla uğruna fedakârlıklar yapılabilecek bir değere de dönüşür. İnsanın 'muhtaç', mekânın ise 'ihtiyaç'tan fazla bir şeye dönüştüğü bu sürecin sonunda her iki taraf da bu hususî bağlılığı içeren bir kimlik kazanır. İnsan ve mekân arasında bu çeşit bir bağlılığın olmadığı durumlarda mekânın da insanın da kimliksizleştiğinden söz etmek mümkündür (Tekeli, 1991, 254).

Köy ve şehir; insanı imkân ve unsurları ile kuşatarak onun hayatı anlamlandırma biçimine ve kimliğini oluşturmaya doğrudan etki eden mekân birimlerinden ikisidir. Sosyal bir varlık olan insanı diğer insanlarla ilişkilerini de kapsayacak şekilde saran bu iki mekân birçok bakımdan farklılık gösterir. İmkânları ve unsurları kadar bu imkânların ve unsurların ortaya çıkardığı kültür ortamı bakımından da oldukça farklı olan köyler ve şehirler esasında insanın maddî ve manevî emeğinin bir ürünüdür. Yani insan, daha sonra kendisini de biçimlendirecek bu mekânları yine kendisine ait değer, ihtiyaç unsurlarından hareketle yine kendisi inşa eder.

Daha çok tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanların yaşadığı, basit konutlardan oluşan köyler bitki örtüsü açısından oldukça zengindir (Topaloğlu, 2014, 774). Bu bakımdan köy, her şeyden önce tabiat demektir. Yani köy; her şeyin en eski, sade, dolaylı ve samimi olarak var olduğu tabii ortamdır. İnsan ilişkileri, çalışma şartları, ihtiyaçlar, imkânlar, duygular, düşünceler gibi her türlü şey yorumu ihtiyaç duymayacak kadar anlaşılır bir özellik gösterir. Köyde bulunan ve yetişen her şeyin kendine has bir kıymeti vardır. Köylerde hayat kitabî bilgilerden hareketle değil, tecrübe ve inanışlardan hareketle yaşanır. Köy, bu anlamda insanın kriz zamanlarında ihtiyaç duyacağı toplumsal değerleri bünyesinde taşıyan bir hafıza özelliği gösterir. Toplum hayatı için en önemli şey olan hafıza bireyi toplumun diğer bireyleri ile temasa geçirip onlarla bütünleştirir (Kundakcı, 2019, 189).

Bir mekân birimi olarak şehir ise köyden farklıdır. İnsanların daha çok ticaret, sanayi ve yönetim işleriyle uğraştığı şehirler oldukça kalabalık bir nüfusa ve karmaşık bir mimarî yapısına sahiptir (Topaloğlu, 2014, 1179).

Geleneksel kabullerin yerine yeni arayışların ortaya çıktığı ve toplumu bağlayıcı üst değerlerin giderek önemini yitirmesi sebebiyle bireyselliğin ön plana çıktığı şehirlerde aile de küçülerek çekirdek aileye dönüşür. Beden gücünün öne çıktığı köylere karşılık şehirlerde zihinsel güç ve bilimsel faaliyetler öne çıkar (Açıkgöz, 2007, 78). Her alanda rekabetin önemli bir artış gösterdiği şehirde hemen her şey gibi insan ilişkileri de karmaşıktır. Hayatın köy ve şehirdeki hâlini anlatma konusunda sanatın imkânlarını kullanan edebiyat da bu durumdan etkilenir.

Edebiyatın anlatı türlerinden biri olan hikâyelerde de gerçeğine benzeyen bir biçimde yazar tarafından itibarî hayatlardan kesitler verilir. Bu hayat kesitlerinde anlatılan kahramanların tutum ve davranışların, başlarından geçen olayların içerisinde meydana geldiği gerçek ya da hayalî mekânlar da diğer hikâye unsurları kadar önemlidir. Hatta mekân kahramanın ve olayların anlaşılması için hayati bir önem taşır. Çünkü gerek kahramanlar gerekse de yazar ve okuyucu arasındaki ilişki ancak mekân üzerinden gerçeklik kazanabilir. Öyle ki kahramanın ve olayların konumlandıkları mekânla ilişkileri yazının aktarmaya imkân vermediği pek çok detay yazar tarafından okuyucuya iletilirken hikâyenin itibarî dünyasına dönük gerçeklik algısı da artmaktadır (Uslu, 2017, 348). Kimi hikâye örneklerinde mekânın kahramanların önüne geçtiği ve hikâyenin merkezinde bulunduğu da söylenebilir. Bu tür hikâyelerde yazar, hikâyenin amacı olarak mekânı seçerek kahramanların ve olayların onun içerdiği ama somut bir biçimde tasvir edilemeyecek yanlarını okuruna gösterme çabasıdır.

Hikâye türünde kahraman ve olaylara dış mekân olmakla birlikte daha çok onları kendisini tasvir için bir araca dönüştüren iki temel mekân yukarıda en genel hatlarıyla değinilen köy ve şehirdir. Kazak edebiyatının önemli isimlerinden Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' adlı hikâyesinde de mekân ve mekâna bağlı unsurlar kahramanların ve olayların önüne geçerek merkezde yer almaktadır.

2. Marhabat Baygut ve 'Geyik Otu' Hikâyesi

Kazakistan'ın Güney Bölgesindeki Tülkibas İlçesinin Tavpisteli köyünde 25 Mayıs 1945 tarihinde doğan Marhabat Baygut, 1973 yılında Kazak Millî Üniversitesi Dil ve Edebiyat Fakültesinden mezun olur. Öğrenciliği döneminde çalışmaya başladığı mahallî gazete 'Şampırağ/Mayak'tan 1974 yılında ayrılıp 'Oñtüstik Qazaqstan' gazetesinde çalışmaya başlar. 1985-1992 yılları arasında Kazakistan Yazarlar Birliği Çimkent Şubesinde sorumlu sekreter ve başkan olarak görev yapar. Bağımsızlık sonrasında 1993-1997 yılları arasında Güney Kazakistan Vilayeti Dil İdaresi Başkanlığını yürütür. Daha sonra Vilayet İletişim ve Sosyal Uzlaşma İdaresi Başkanı, Kazakistan Cumhuriyeti İletişim Bakanlığı Güney Kazakistan Haberleşme Müdürü ve Kazakistan Dilleri Geliştirme İdaresi Başkanı olarak da görev yapan Baygut şimdilerde 'Egemen Kazakistan' gazetesinin Güney Bölgesinin temsilcisi olarak çalışmaktadır (Özdemir-Kerimbekova, 2019, 505-506).

Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması

Marhabat Baygut, edebî metinler üreten bir yazar olmanın yanında yazmaya başladığı ilk andan itibaren bir gazeteci refleksi ile hareket eder. Toplumsal olay ve durumları haberleştirirken halkın hayatına dair şahit olduğu pek çok değeri ve bu hayatın sağlıklı bir biçimde sürmesi için nelere ihtiyaç duyulduğunu somut bir biçimde gözlemler. Hikâyelerini bu gözlemlerden hareketle kuran yazar, halkın hayat dinamiklerini aktaran eserler kaleme alır. Gerek anlatılan olay ve durumlar gerekse kahramanlar okuyucuda bir sahtelik hissi uyandırmaz. Hikâyelerdeki tüm detaylar hayatın tabiatına, Kazak hayatına uygun bir biçimde verilir. Bu anlamda yazarın eserlerini oldukça realist bir tutumla kaleme aldığını söylemek mümkündür.

Eserlerinde kendisini değil toplumu ve toplumun sorunlarını öne çıkaran Baygut; millî değerleri koruma, nesiller arası iletişim, eğitim ve gelenek görenek gibi konuları ele alır. Kazak halkının hayatına dair her şeyin yer aldığı Marhabat Baygut'un öykülerinde Sovyet devrinin son dönemi ve bağımsızlık yıllarının ilk yıllarına dair yaşananların özetini bulmak mümkündür (Kınacı, 2016, 85).

Kazak hikâyeciliğinin en önemli temsilcilerinden biri olan Marhabat Baygut'un eserleri Rus, Ukrayna dillerine çevrilir; Türkiye, Özbek, Karakalpak ve Saha Türkçelerine de aktarılır. V. Şukşın, Y. Pokalçuk, W. Irwing ve C. Aytmatov'un eserlerini de Kazakçaya kazandıran Baygut; tüm insanları sevdiğini ve eserlerinin temel amacının da sevdiği bu insanları yanlıştan kurtarıp doğruya çağırarak olduğunu söyler. Baygut'un ilk hikâye kitabı 'Şilde' (Sarı Sıcak) 1978'te yayınlanır. Bu tarihten sonra 'Sırbulak' (1980), 'İnternattıñ Balası' (Yatılı Okul Çocuğu) (1985), 'Näwrizek' (Nevruz Kuşu) (1988), 'Dawıstıñ Tüsi' (Sesin Rengi) (1993), 'Qarğansız Cürek' (Korumasız Yürek) (1993), 'Maşattağı Maxabbat' (Maşat'taki Aşk) (1995), 'Sert pen Senim' (Ant ve İtimat) (1997), 'Ädebiyat Päniniñ Periştesi' (Edebiyat Dersinin meleği) (1999), 'Aqpanğı Mısıqtar' (Şubat Kedileri) (2000), 'Almağayıp' (Uzak ihtimal) (2001), 'Añsar' (Hasret) (2002), 'Qozapaya' (Pamuk Kozası) (2003), 'Awıl Äñgimeleri' (Köy Hikâyeleri) (2004), 'Kiyikoti' (Geyikotu) (2005), 'Coğalğan Curnağ: Celtoqsanğa 20 Cıl' (Kaybolan Nesil: Celtoksan'ın Yirminci Yıldönümü) (2006), 'Salgın Masağ' (Soğuk Başak) (2008), 'Oquw Zalı' (Okuma Salonu) (2009), 'Sağınış Sazdarı' (Özlem Ezgileri) (2010), 'Aqtolğay', 'Bula Bulağ' (Gür Pınar) (2012), 'Künkey Köleñke' (Güney Gölge) (2014) isimli yirmiden fazla eseri yayınlanır. (Özdemir-Kerimbekova, 2019, 506-508).

Yazarın çalışmaya konu olan 'Geyikotu' hikâyesi ilk kez Kazakistan'ın bağımsızlığını kazanmasından hemen sonra 1993 yılında 'Qarğansız Cürek' ismiyle yayınlanan hikâye kitabınının 29. ve 45. sayfaları arasında yer alır (<https://el.kz/kz/news/archive/content-6088>, Erişim Tarihi: 26.08.2019). Marhabat Baygutov 2005 yılında yeniden yayınladığı 'Geyikotu' hikâyesinin ismini kitaba da verir. Baygutov'un 2015 yılında 'Ses Rengi' isimli bir kitap içerisinde Türkiye Türkçesine aktarılan yirmi iki hikâyesinden birisi de 'Geyikotu'dur (Baygut, 2015, 39-58).

Geyikotu hikâyesinde üç kuşak Kazak insanının köyden şehre doğru değişen hayatı anlatılır. Hikâyenin asıl kahramanlarından biri olan Ormantay'ın babası asıl köylerinden oğlu çok küçükken iş gereği köye göre daha büyük olan bir kasaba ya da ilçe merkezi sayılabilecek bir yere taşınır. Ormantay da oğlu Kisa kendisinin köyden ayrıldığı yaşlara yakın bir yaşta işi gereği Çimkent şehir merkezinde bir apartmana taşınır. Karısının çok istekli olduğu bu taşınma işine başlarda gönülsüz olan Ormantay işe gidip gelirken soğuk sebebiyle hastalandığı için taşınmaya mecbur olur. Ailenin diğer üyeleri bu taşınma ve şehre yerleşme işine bir süre sonra alışsalar da Ormantay ve Kisa şehre bir türlü alışamaz. Oğlu Kisa'ya onu ilkbaharda köye götürceğine söz vermesine rağmen iş yoğunluğundan, hastalıktan fırsat bulamayan ve köyde hiçbir akrabası kalmayan Ormantay bu sözünü bir türlü yerine getiremez.

Hastalığının şiddetlendiği ve hastanenin de fayda etmediği bir gün babası, artık 6. sınıfa giden oğlu Kisa'dan doğduğu köydeki arkadaşı Kasımbek'e bir mektup yazması için yardım etmesini ister. Mektupla arkadaşından hastalığı için 'geyikotu' isteyen Ormantay'ın beklediği şifalı bitki iki üç hafta sonra bir akşam vakti arkadaşı Kasımbek tarafından getirilir. Okulda ve sosyal hayatta bir türlü girişimci bir özellik gösteremeyen ve asosyal bir kişiliğe sahip olan Kisa öğretmeni tarafından okulda bir temsilde 'kurt' rolü verilerek sosyalleştirilmeye çalışılır. Geyikotu ile birlikte yavaş yavaş sağlığına ve keyifli ruh haline yeniden kavuşan Ormantay o senenin yazında yıllık iznini alıp eşinin engellemelerine de aldırmadan Kisa ile birlikte köye doğru yola çıkar. Önce otobüsle Obruçevka Köyüne, oradan da bir kamyonetle dağ dibindeki doğduğu köye giderler. Köy yolunda güler yüzle karşılanırlar ama babasının arkadaşı ve aynı zamanda köyün hem sınıf öğretmeni hem rehber öğretmeni hem de müdürü olan Kasımbek bir iş gereği köyden ayrılır. Kalacakları bir tanıdık evi olmadığı için çadırda kalan baba oğul dört gün boyunca temiz havanın, klorsuz suyun ve geyikotunun tadına varırlar. Dördüncü günün sonunda dönüş yolculuğunda Ormantay oldukça sağlıklı ve keyifli biri; Kisa ise girişken, özgüveni tam ve sosyal biri olarak çıkar okurun karşısına.

3. Marhabat Baygut'un 'Geyikotu' Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması

'Geyikotu' hikâyesinin yazıldığı yıllarda yazar hikâyenin de ana mekânlarından biri olan Çimkent şehrinde Kazakistan Yazarlar Birliği temsilcisi olarak bulunmaktadır. 'Geyikotu' hikâyesindeki şehir merkezi Çimkent'in tarihî XVI.-XVII. yüzyıllara kadar dayanır. XIX. yüzyılın ilk yarısında medreseleri ve kütüphaneleri ile bir kültür şehri olan Çimkent, bu yüzyılın ikinci yarısından itibaren de mutedil iklimi ve temiz suyu ile bir sayfiye şehri haline gelir. Türkistan'ın önemli merkezlerinden biri olan ve Kazakistan'ın üçüncü büyük kenti Çimkent, Güney Kazakistan'da bir eyalet merkezidir. XX. yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren bir endüstri şehri vasfını kazanan ve hızla gelişen şehir 1926'da 21.000, 1939'da 72.000 1956'da 130.000, 1985'te ise yaklaşık 400.000 kişilik bir nüfus yoğunluğuna sahiptir.

Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması

Aladağ'dan çıkarılan çinko ve kurşun filizlerini işleyen fabrikaların yanı sıra verimli vadide yetişen kaliteli pamuk dolayısıyla tekstil sanayisi; tütün imalâthaneleri; meyve, konserve ve ayakkabı fabrikaları; 1979'da tesis edilen bir petrol rafinerisi ile Çimkent çevreden göç alan ve her geçen gün daha da gelişen bir şehir hüviyeti kazanır (Saray, 1993, 318).

Güney Kazakistan'da doğan ve orada yaşayan yazarın doğduğu köy de bu şehre oldukça yakındır. Süreci içeriden bizzat gözlemleme şansı bulduğu ve köy merkezlerinden her geçen gün yeni iş imkânları sebebiyle şehre göç eden insanların hayatlarındaki değişikliklerle beraber topyekûn kültür değerlerinde meydana gelen yozlaşmayı da fark ettiği söylenebilir. Yazar, Çimkent şehrini hikâyesinde kasıtlı olarak belirgin bir biçimde verir. Hikâye kahramanı Ormantay'ın arkadaşına yazdığı mektup dolayısıyla onun açık adresi özellikle okur ile paylaşılır (Baygut, 2015, 43). Çünkü Çimkent'te meydana gelen değişim oldukça çarpıcı ve trajiktir. Bu değişimin tüm unsurlarıyla fark edilmesini isteyen yazar, hikâye tekniğinin bir gereği olarak tüm detayları üzerinde duramadığı şehirleşme olgusu üzerinde okurunu düşünmeye zorlar. Çimkent, bu düşünme sürecine konu olabilecek gerçek bir örnek olarak girer hikâyeye.

Çimkent'e karşılık 'geyikotu' ile bütünleşen köy net olarak verilmez hikâyede. Yazar bir mekân olarak köyü 'büyük köy', 'uzakta bir yerdeki dağların dibinde' (Baygut, 2015, 40) gibi kente göre daha genel ifadelerle anlatır. Bu tercih de şehrin açıkça verilmesi tercihi gibi bilinçlidir. Yazar 'köy'ü muğlak bırakarak tüm köyler için durumun benzer olduğunu, kıymet ve talih bakımından hepsinin aynı şeyleri ifade ettiğini anlatmayı amaçlamaktadır. Şehir kültürünün çok yaygın olmadığı, daha çok köy hayatının ve gelenekli yaşamın tercih edildiği Kazaklarda esas olan mekân köy ve ona ait değerlerdir. Rus işgali ile birlikte yeni bir medeniyet dairesine girmeye zorlanan Kazak halkının bu geçiş dönemindeki savrulmalarını engellemek için Kazak anlatı yazarları estetik, muhteva ve mesaj gibi edebî unsurları yerel hassasiyetler temelinde oluşturmayı amaçlar (Kundakçı, 2019, 485). Bu tür yazarlardan biri olan Marhabat Baygut da halkının moral değerlerinin temsilcisi olan 'köy'ü eserinde bir mekândan çok bir kahraman gibi kullanır.

Eserde köy ve şehir çatışması daha ilk sayfadan itibaren dikkati çeker. Gözlemci bakış açısı ve anlatıcısının kullanıldığı hikâyede Ormantay'ın köyde olduğu dönemlerde 'güzelce' çalıştığından bahsedilirken köy olumlu bir mekân olarak işaret edilir. Buna karşılık şehirdekiler kariyer, terfi imkânı, hatta bir yıl içerisinde daire vermeyi vadederek onu şehirde çalışmaya ikna eder. Bütün bunların şehre has aldatmacalar olduğu yine hikâyenin başında hissettirilir. Şehirde çalışmaya başlayan ama başlarda ailesini götürmeyen Ormantay, ne bu süre içerisinde ne de daha sonra bir kariyer yapma ya da terfi etme imkân bulabilir. Dahası taahhüt edilen daire de verilmez. Fırtınalı bir günde soğuk aldığı ve hastalandığı için ailesini de şehre götürmeye mecbur kalır (Baygut, 2015, 39). Eserin hem girişinde hem

de sonrasında şehir ve şehir şartları sürekli vadeden ama vadettiklerini ya hiç vermeyen ya da oldukça geç veren bir özellik gösterir. Nitekim Ormantay oğluna verdiği köye gitme sözünü şehre has iş yoğunluğu ve yine şehir kaynaklı hastalıklar sebebiyle senelerce erteler. Oysa köy, Ormantay ve Kisa'nın yıllarca kurduğu ve bir tür hayal ölçüsündeki vadettiklerini onlar kendisine gelir gelmez verir. Taze hava, temiz su, geyikotu ile dolu dağlar, iyiliksever insanlar vb. insanî ve tabîî olan pek çok şeyi köyde hazır bulurlar (Baygut, 2015, 53-57). Ormantay her yıl kış mevsimi gelince doğup büyüdüğü 'uzaktaki köy'le ilgili ilginç şeyler anlatır:

"Babası ilk önce köyün temiz havasından bahseder. Temiz hava dendiğinde Kisa'nın aklına cam açıldığında odaya giren hafif rüzgar gelirdi ve babası temiz havayı ağzından salya akıtarak anlattığından olmalıdır ki dilinde güzel bir tat hissedirdi. Yüksek yüksek tepelerle mavimsi dağlardan, onların aralarından geçip duran hayvanlarla kuşlardan söz edildiğinde Kisa'nın boynu bükülürdü. Babası özellikle çeşit çeşit otları anlatırken hiç sıkılmazdı." (Baygut, 2015, 40)

Hikâyeye adını da veren geyikotu, Kazak kültüründe yaygın bir biçimde bel ve sırt ağrılarının yanında soğuk algınlığının tedavisinde de kullanılmaktadır (Erbek, 2013, 106). Köyü ve köyün değerlerini hikâyede 'geyikotu' temsil eder. Yazar, geyikotunu kahramanların şehirde yaşamaktan kaynaklanan uzvî ve ruhî tüm hastalıklarına mucizevî bir çözüm gibi anlatır. Nitekim Ormantay soğuk algınlığı ve diğer fizikî şikâyetlerinin yanında mutsuzluğunu da geyikotu sayesinde yener. Keyiflenir ve kötü durumlara köye has türküler söyleyip kayıtsız kalarak adeta direnir.

"Önceden annesi çalışmaya başlayan araba gibi dırdırına başlar başlamaz babasının yüzü mosmor kesilir, burun uçları küçülerek yüzü çok değişirdi. Geyik otu geleli beri öyle değil, eline bir şey alıp siper yapıyor. Yani maske gibi kullanıyor. Bu davranışıyla eşini alaya alıyordu ve önemsemezlikten geliyordu. (...) Geyik otu gerçekten şifa mı olmuştu bilinmez, babası gitgide iyileşmeye başladı. Eskiden ağzına şarkı sözü almayan adam ilk başlarda mırıldanıp sesli sessiz bir şeyler söylerken günlerin birinde üç odalı evde bağıra çağıra tüm sesiyle türkü söyledi." (Baygut, 2015, 49)

Hikâyede geyikotunun şehirdeki karşılığı ise üretilmiş ilaçlardır. Fakat hikâye kahramanı Ormantay bu ilaçlardan hiç memnun değildir ve bunlara güvenmez. Hastaneden yeni çıktığı bir dönemde öksürükleri kesilmeyen ve

Kazak Hikâyeci Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması

şiddetli bir terleme nöbeti geçiren Ormantay'ın önüne karısı ne yapacağını bilemez bir halde poşet poşet ilaç getirip koyar. Buna karşılık Ormantay: "Bunların bin tanesi bir araya gelse bir demet geyik otunun yerini tutamaz, onun bir sapının verdiği tadı veremez." (Baygut, 2015, 41) diyerek bu ilaçları kullanmayı reddeder. Zira köy insanı, bir kimyasal terkinin neticesi olan reçeteli ilaçların değil; tabiatın içerisinde doğal bir biçimde yetişen bitkileri önceler.

Şehri ise yazar apartmanla sembolize eder. Köyden kopuşta yaşanan ilk duygunun korku olduğunu da bu şekilde somutlaştırır. Şehre taşındıkları ilk gün yaşadıkları korku apartmandan çok her bakımdan yabancıları oldukları bir değerler ortamında bulunmaktan kaynaklanmaktadır:

"Babasının anlattığına göre taşındıkları ilk gün çok katlı evin merdivenlerinden çıkmak gerektiği zaman çocukların hepsi korkmuşlar, içeri girmek istememişler. Kisa'dan daha büyük olanlar çabuk alışmışlar. Kisa'nın alışması ise bir yıl sürmüştü. Yürümeyi iyice öğrenip koşmaya başladığı zaman bile uzun süre apartman merdiveninden elinden tutarak indirip çıkarmak kolay olmamış." (Baygut, 2015, 39)

Apartman, tüm davranışları bakımından insanın en saf ve samimi hali olan çocuklarda uyandırdığı korku hissiyle o çocukların ait oldukları toplumsal bütünden kopuştan kaynaklı ıstırabını dışa vurur. Hikâyenin sonuna doğru köye giden, çadırda yaşayan ve 'dağları vadileri rahat rahat istedikleri kadar dolaşan' Ormantay ve Kisa yine köyde 'Diğer turistlerle tanışıp arkadaş oldular.' (Baygut, 2015, 57) Oysa şehirde ve dolayısıyla apartmanda durum bu şekilde değildir. Köyde daha çok geniş bir aile yapısı ile birlikte oldukça sıkı bir akrabalık ilişkisi gözlenirken şehirlerde çekirdek aile yapısı ve akrabalık ilişkilerinin zayıflığı söz konusudur. Sanayi devriminin dışarıdan dayattığı şehir kültürü ve onun yaygın mekânı apartmanlar, bu yeni kültüre bir türlü uyum sağlayamayan kalabalık bir insan topluluğunu özgüven kusurlu bireylere dönüştürüp yalnızlaştırmakta ve kendi kabuğuna çekilmeye zorlamaktadır (Erdoğan, 2016, 27). Şehir köye has özgün ve özgür durumların çoğu zaman 'çıkar' kaynaklı sınırlandırılıp biçimlendirildiği yerlerdir. Bu anlamda şehirde yaşayan gönüllü şekilde tutsak edilen insanlar gibi davranmaya mecburdurlar. Ormantay mesai şartlarına uyum sağlamaya, Kisa kendisine verilen rolü istese de istemese de oynamaya mecburdur. Dahası Ormantay ve Kisa ailelerinin diğer bireylerinden kopuk bir hayat yaşarlar. Bir tür yozlaşma sayılabilecek bu hal şehrin kimliğinden kaynaklanmaktadır.

Yazar şehrin ikliminin de köyden farklı olarak bünyeye zarar verdiğini düşünür. Nitekim şehre kar köydeki gibi çok yağmaz. Güneş de köydeki kadar çok açmaz şehirde (Baygut, 2015, 44). Ormantay kar yağdığında, güneş açtığında sevinir, kendisini daha iyi hisseder.

“Öyle mi?! Kar mı yağdı? diyerek babası cama doğru acele etti. Anlaşıldı, nefesimin neden aniden açılıp moralimin durduk yerde yükseldiği ve kendimi hafif hissetmeye başladığım şimdi anlaşıldı. Kar yağmaya başladı demek. Yağması iyi, değil mi? Yoksa her çeşit mikrop üreyip hastalık çoğalacak.” (Baygut, 2015, 42).

Hikâyede kar ve ona has beyazlık şehre uzak bir şey olarak verilir. “Ay aydınlık olunca etraf bembeyaz renge bürünür, yerde kar olduğunda okulun gri beton duvarları bile süt sürülmüş gibi göze beyaz görünür.” (Baygut, 2015, 44-45) Şehir, bir köy unsuru olan süte has doğal kar beyazından farklı olarak mimarisinin ham maddesi betonun gri rengiyle anılır. Orada her şey yapaydır.

Hikâyede şehirli bir unsur olarak yer verilen bir başka şey de arabalardır. Markalarından özellikle söz edilen arabaların şehre has sahte bir konfor ve zenginlik duygusu uyandırmak için ironik bir biçimde verildiği yazarın üslubundan hissedilmektedir. Yazar, kahramanı Ormantay’ın mektubunun Kasimbek’e ulaşma sürecini anlatırken arabalara değinir. Buna göre arabalar şehri var eden modern hayatın gereklerine hizmet etmek için üretilen araçlardır. ‘Nice Niva marka arabalar, tıka basa mal yüklü mobil dükkânlar, hayvan çiftliklerini dolaşan yöneticilerle diğer yetkililerin sık sık giden çeşit çeşit arabaları...’ geleneksel ihtiyaçları görmezden gelirler. “(Bu arabalar) ufak tefek mektup ve telgrafları ne yapsın ki? Burunlarını kıvrırırlar, istemezler.” (Baygut, 2015, 44) Hâlâ köyde yaşayan Kasimbek’in üçüncü ‘Niva’ marka arabasından söz edilme biçimi de benzer bir ironik anlamı içerir (Baygut, 2015, 43). Köye gitmek için yol kenarında beklerken önlerinde duran kırmızı ‘Ciguli’ marka arabanın sahibinin açgözlü tavrı da araba ve şehir kültürü arasında bir yakınlık olduğunu ima etmek için kullanılır (Baygut, 2015, 52-53).

Nihayet köyün ve Kazak hayatının en içerden sembolü ve geyikotunun da son yurdu olan dağlar şehrin yabancı olduğu bir mekân unsurudur. Dağ, şehir hayatının uzağında bir yeryüzü şeklidir. Bir şehir dağ üzerine inşa edilmiş olsa bile onu yok etmenin ya da perdelemenin bir yolunu bulur. Maden rezervlerini işlemek, tüm bitki örtüsünü tıraşlayıp üzerine apartmanlar, sosyal merkezler inşa etmek kullanılan en yaygın yöntemlerdir. Buna karşılık geleneksel Kazak hayatında dağ, diğer Türk topluluklarında olduğu gibi özel önem arz eden bir kültür ve yüceliğin simgesidir (Özdemir, 2013, 2). Köylerin en temel yeryüzü biçimlerinden biri olan dağlar, tüm Türk topluluklarında kutsal sayılan göğe yakın oluşu, heybetli görünüşü, tüm hayat formlarına ev sahipliği yapması ve onları himaye etmesi sebebiyle önemlidir. Genel olarak Türk kültüründe edilen dualarda da insan ve dağ arasında yücelik bakımından olumlu bir ilişki kurulur. İnsan karakterinin sağlam olması ve bu sağlamlığın oranı onu yüce dağlara yakınlaştırır (Kapağan-Bacaklı, 2017: 732). Hikâyede Ormantay ve

Kazak Hikâyecisi Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması
Kisa'nın yolculuğu esas itibarıyla şehirden dağa doğrudur (Baygut, 2015, 53).

Dağ; vadilerin, nehirlerin, taze havanın, temiz suyun, şifalı sütün yurdudur (Baygut, 2015, 54-57). Dağ zamanın ve ihtiyaçların yozlaştırdığı insana karşılık dağlar değişmeden kalabilmiş nadir yerlerdir. Bu sebeple köyü ve köye ait tüm değerleri temsil eden geyikotu insanların yaşadığı yerlerden adeta kaçarak dağlara sığınmaktadır. Öyle ki köyde yaşayan Kasımbek ile şehirde yaşayan Ormantay'ın karısının geyikotuna bakışında bir farklılık yoktur. Kasımbek de modernizmin ve şehir konforuna yenilerek tabiata karşı duyarsız ve hoyrat bir tavır sergiler. Her iki isim de 'geyikotu'na 'geyik odunu' olarak anar. Ormantay'ın defalarca düzeltmesine aldırış etmeksizin aynı yanı sıra ısrar etmeleri yazarın onların ruhundaki yozlaşmayı kuvvetle işaret etmeyi amaçlamasından kaynaklanır. Geyikotunu geyik odunu olarak adlandıran yozlaşmış insan tabiatı, onu insan nesline küstüren bir hoyratlıkla topraktan koparır ya da çapa ile keser. Oysa olması gereken bu değildir.

"Geyik otunu koparmadan, çapa ile kesmeden sadece çiçeklerini itina ile kopararak bir torba ot topladılar. Bunu başkalarına da öğrettiler. Babasının söylediğine göre geyik otu azalmış, insanlardan ürktüklerinden dağ ve taşların kuytu yerlerine saklanıp korkarak yetişir olmuşlardır." (Baygut, 2015, 57).

Hikâyenin sonunda baba ve oğul yani iki farklı kuşak dört günlük seyahatten köye has değerleri yeniden hatırlayıp bir kazanıma dönüştürerek ve birbirlerine olan yakınlıkları daha da artmış bir halde şehre doğru yola çıkar. Bu hikâyenin kaybedeni şehir kültürüdür. Yazar okuruna, nice badireden sonra köye kavuşturduğu iki kahramanı üzerinden şehirle ve onun değerleriyle yeni bir mücadele kararlığı kazandırmaya çalışır.

Sonuç

Marhabat Baygut, toplumsal hayatı yakından gözlemleyen bir yazardır. Onun yazarın okurunu doğru olana sevk etmek gibi önemli bir sorumluluk duygusuna sahip olması gerektiğine inanır. Yirminin üzerinde hikâye kitabı yayınlanan ve birçok dile çevrilen eserlerinde insanı en doğal ve sağlıklı hali ile anlatmaya ve korumaya çalışır.

Yazar, 'Geyikotu' isimli hikâyesinde sanayileşme ve modern hayat anlayışı ile birlikte bireyselleşen insanın mekânı şehirler ile bu dönem öncesinde ilk halini koruyan geleneksel insanın mekânı köyü karşı karşıya getirir. Hikâyede yazar tüm karakter özelliklerini kaybeden, özgün yanlarını yitiren şehirli insanları tipleştirerek anlatırken olduğu gibi kalma mücadelesi veren ve köy özlemi içerisinde çırpınan insanları da karakterize ederek anlatır. Bu anlamda hikâyenin başkarakterleri Ormantay ve Kisa şehrin kendilerini

"İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi"
"Journal of the Human and Social Sciences Researches"
[itobiad / 2147-1185]

Cilt/Volume: 8,
Sayı/Issue: 4,
2019

sınırlayan kurallarından kurtulur kurtulmaz kendi kökleri saydıkları köye doğru bir yolculuk gerçekleştirir. Bu yolculuk her ne kadar dışlarında bir coğrafyaya doğru yapılmış gibi anlatılsa da hikâyenin genelinden ve sonundan anlaşıldığı kadarıyla asıl yolculuk iç coğrafyalarına, geçmişlerine yani ruh köklerine doğru gerçekleşir.

Hikâyede şehir; hastalık, iş yoğunluğu, mutsuzluk kaynağı, yalnızlık, güvensizlik, aldaticılık, açgözlülük, hoyratlık gibi duygu ve durumların mekânı olarak biçimlenirken köy; sağlık, rahatlık, huzur, birliktelik, paylaşma, nezaket gibi duygu ve değerlerin mekânı olarak anlatılır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Ö. (2007). Şehir, Şehir Toplumu ve Şehir Sosyolojisi. Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı: 35, 57-83.
- Baygut, M. (2015). Ses Rengi. (Çev. Elmira Kaljanova). Ankara: Bengü Yayınları.
- El.kz. (1999). КИКОТЫН КӨКСЕУ - ЖАЗУШЫ Мархабат Байғұттың бір әңгімесінен туған толғау. <https://el.kz/kz/news/archive/content-6088>, Erişim Tarihi: 26.08.2019.
- Erbek, T. - Erbek, Ç. (2013). Kazak Hayatı. İzmir: Kazak Kültür Derneği Yayınları.
- Erdoğan, Ö. (2016). Kentsel Yaşam ve Yozlaşma. ABMYO Dergisi, Sayı: 41, 13-33.
- Kapağan, E. – Bacaklı, Y. (2017). Kazak Türklerinde Terbiye Edici Bir Unsur Olarak Alkış ve Batalar. İTOBİAD, C.VI, S. 2, s.731-740.
- Kınacı, C. (2016). Ünlü Kazak Yazarı Marhabat Baygut'un Ses Rengi (Davıstın Tüsi) Öykü Kitabı Hakkında Bir Değerlendirme. Kardeş Kalemler, Sayı: 109, 84-86.
- Kundakçı M. (2019). Kırgız Şiirinde 'Akan Su' Akımı ile Yapılan Tabiat Güzellemesinin Çağrışımları Üzerine. Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi, Sayı: 42, 188-203.
- Kundakçı, M. (2019). İlyas Esenberlin'in Gazap (Göçebeler III) ve Gabit Müsirepov'un Ulpan Romanlarında Kazak Hanı Kenesarı Karakteri, Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Cilt:8, Sayı:2, 480-492.
- Kutlu, M. (2018). Şehir Mektupları. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Özdemir, A. - Kerimbekova, B. (2019). Metinlerle Yeni Kazak Edebiyatı. İstanbul: Ferfir Yayınları.
- Özdemir, M. (2013). Türk Kültüründe Dağ Kültü ve Bir Yüce Dağ: Halbaba. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 5, Sayı: 9, 1-15.

Kazak Hikâyesi Marhabat Baygut'un 'Geyik Otu' Adlı Hikâyesinde Köy ve Şehir Çatışması
Saray, M. (1993). Çimkent. TDV İslam Ansiklopedisi, Cilt: 8. İstanbul:
Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

ekeli, İ. (1991). Kent Planlaması Konuşmaları. Ankara: TMMOB Mimarlar
Odası Yayınları.

Topaloğlu, A. (2014). Türkçe Sözlük. İstanbul: Kapı Yayınları.

Uslu, A. (2017). Son Dönem Türk Öykücülüğünde Mekân Algısı. Alanya: II.
Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu Tam Metin Kitabı, 347-359.

